

ACTA AGRONOMICA ÓVÁRIENSIS

VOLUME 56.

NUMBER 1.

**Mosonmagyaróvár
2014**

UNIVERSITY OF WEST HUNGARY
Faculty of Agricultural and Food Sciences
Mosonmagyaróvár
Hungary

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
Mosonmagyaróvári
Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
Közleményei

Volume 56. Number 1.

**Mosonmagyaróvár
2014**

Editorial Board/Szerkesztőbizottság

Benedek Pál DSc
Hegy Judit PhD
Kovács Attila József PhD
Kovácsné Gaál Katalin CSc
Kuroli Géza DSc
Manninger Sándor CSc
Nagy Frigyes PhD
Neményi Miklós CMHAS
Pinke Gyula PhD
Porpáczy Aladár DSc
Reisinger Péter CSc
Salamon Lajos CSc
Schmidt János MHAS
Schmidt Rezső CSc
Tóth Tamás PhD
Varga László PhD
Varga-Haszonits Zoltán DSc
Varga Zoltán PhD *Editor-in-chief*

Address of editorial office/A szerkesztőség címe
H-9201 Mosonmagyaróvár, Vár 2.

Publisher/Kiadja
University of West Hungary Press/Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Funkcionális élelmiszerek – fogyasztói, vásárlói preferenciák

NÉMETH-T. ANETT – VINCZE-TÓTH JUDIT – HEGYI JUDIT – TROJÁN SZABOLCS

Nyugat-magyarországi Egyetem
Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
Gazdaságtudományi Intézet
Mosonmagyaróvár

ÖSSZEFOGLALÁS

A funkcionális élelmiszerek, mint hozzáadott érték-többlettel rendelkező termékek napjainkban a világ élelmiszeriparának innovatív termékei, amelyet a folyamatosan növekvő piaci részesedésük is alátámaszt. Ennek tükrében a funkcionális élelmiszerek egészséges táplálkozásban betöltött szerepe nem vitatható.

Kutatásainkat a HU-SK 09/01/1.2.1/0010. „Funkcionális élelmiszerek regionális forrásból” című pályázat keretein belül végeztük. A projekt regionális lehatárolás szempontjából Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest megyét és Budapestet foglalja magába. A vizsgálat tematikájának kidolgozása során célul tűztük ki – a projekt kiírásával összhangban – a funkcionális élelmiszerek vásárlói megítélésének és ismertségének, valamint fogyasztási sajátosságainak feltárását.

A vizsgálatokhoz a marketingkutató nemzetközileg is elismert primer adatgyűjtési módszere került felhasználásra, melynek keretében a kutatómunka kvantitatív vizsgálaton, azon belül is a személyes kérdőíves megkérdezésen alapult.

A felmérés eredményei alapján megállapítható, hogy zömében a kevés vagy hiányos információ az indoka a funkcionális élelmiszerek elutasításának, mivel a funkcionális élelmiszereket ismerők és fogyasztók körében a napi fogyasztás a leginkább jellemző. Akik tehát tisztában vannak ezen termékek kedvező hatásaival, azok napi szinten illesztik be ezeket az étrendjükbe.

Kulcsszavak: funkcionális élelmiszer, bioélelmiszer, fogyasztói szokások, vásárlói preferenciák, piackutatás.

BEVEZETÉS, IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A táplálkozás és az emberi megbetegedések közötti kapcsolatot a tudomány egyre inkább feltárja. Egyes táplálék-összetevők hiánya, vagy többlete miatt a kiegyensúlyozatlan étrend számos betegség forrása (pl.: keringési rendszer betegségei, cukorbetegség, elhízás, rák) lehet (WHO 2003).

Az élelmiszeriparban, az élelmiszerek fejlesztésében számos innovációs trend bontakozott ki. Ezek közé tartozik a funkcionális élelmiszerek koncepciója, ami az élelmiszerek egészségre gyakorolt kedvező hatásainak biztosításával igyekszik meggyőzni a fogyasztóit. A társadalmi trendek vonalán az egészség új értelmezésével ma már nem a betegségek legyőzése, hanem az egészség fenntartása jelenti azt a célt, aminek érdekében egyre több új piac és piaci rés nyílik meg (Törőcsik 2006).

A *funkcionális élelmiszer* fogalmának meghatározására – a fogalom komplexitásából adódóan – jelenleg többféle koncepció is létezik, még az ezzel foglalkozó szervezetek definíciója is eltér egymástól.

Eddy (1986) szerint funkcionális élelmiszernek tekinthető minden olyan táplálék, illetve táplálék-összetevő, amely a hagyományos tápértéke mellett valamilyen kedvező élettani hatással rendelkezik. Ezen meghatározás lényegi elemei visszaköszönnek a következő definícióban is, miszerint „funkcionális élelmiszer minden olyan táplálék vagy táplálék-összetevő, amely a hagyományos tápanyagokon kívül egészségre hasznos anyagot, illetve anyagokat is tartalmazhatnak“ (IOM-FNB 1997). Childs és Poryzees (1998) féle megfogalmazás szélesíti a meghatározás spektrumát, mivel a szerzők mindazon termékeket, amelyek bármilyen speciális pozitív hatással vannak az emberi szervezetre táplálék-gyógyszernek vagy tápgyógyszernek (nutraceuticals/nutritional foods), gyógyhatású élelmiszernek (pharma food/medical foods), designer élelmiszernek (designer foods), vagy szuperélelmiszernek (super foods) nevezik. Sok esetben azonban az ilyen típusú táplálékokat összefoglalóan funkcionális élelmiszerekként emlegetik. Tulajdonképpen sok mindennapi élelmiszer tekinthető funkcionálisnak, hiszen tartalmaznak olyan komponenseket, amelyek megfelelnek az előbbi kritériumoknak. Schenker (1999) tanulmányában nyomatékosítja, hogy döntő szempont az is, hogy a funkcionális összetevők megtalálhatóak legyenek a már addig is szokásosan fogyasztott élelmiszerekben, és ezek élettani hatását alapos, átfogó tudományos eredményekkel bizonyítsák. A funkcionális élelmiszerek csak az egészséges étrenddel és életvitellel összefüggésben értelmezhetők, nem egészségmegőrző vagy betegségmegelőző csodaszerek.

Európában a European Commission Concerted Action on Functional Food Science (FuFoSE-Group) 1999-ben az alábbi definíciót javasolta: „Az élelmiszer akkor tekinthető funkcionálisnak, ha a megfelelő táplálkozás-élettani hatásokon túlmenően, a szervezetben egy vagy több funkcionál kimutatható pozitív hatása van, ami a jobb egészségügyi állapotban, kedvezőbb közérzetben és/vagy egyes betegségek kockázatának csökkenésében mutatkozik meg.” Bíró (2004) a definíciójában az egészségügyi hatásra fókuszál, miszerint a funkcionális élelmiszerek olyan módosított élelmiszerek, amelyeknek egészségügyi hasznuk van, összehasonlítva a nem módosított termékekkel. Holm (2004) szerint a megfelelő élelmiszer-összetevők felhasználásával „megszerkesztett”, egészségi hasznot eredményező élelmiszereket nevezük funkcionális élelmiszereknek. Ezzel szemben Szakály és Schäffer (2006) úgy vélekedik, hogy: „Minden olyan, bármilyen természetes, vagy iparilag előállított élelmiszer, amelyek a benne lévő tápanyagokon túl egy, vagy több úgynevezett bioaktív (fokozottan egészségvédő) anyagot is tartalmaz.” A funkcionális élelmiszerek

lehetnek természetesek (pl.: a vörösbor, az alma és a zöld tea, melyek eredendően jelentős mennyiségű bioaktív anyagot tartalmaznak) és lehetnek fejlesztettek (iparilag tervezettek). Az ILSI Europe (International Life Science Institute) már a jóllét fogalmával is bővíti a meghatározást, miszerint funkcionális élelmiszer az, amelynek egy vagy több egészség-funkcióra való kedvező hatása a táplálkozási hatás mellett bizonyított, így az relevánsan kapcsolódik az egészség, a jóllét megőrzéséhez és/vagy a betegségek kockázatának csökkentéséhez (*Lehota és Komáromi* 2008).

Holm 2004-ben megfogalmazott definíciója bizonyos későbbi értelmezésekkel összecseng, miszerint a funkcionális élelmiszer feldolgozott, illetve átalakított (összetevő(k) megváltoztatása) kell hogy legyen, így e meghatározásban a feldolgozatlan élelmiszer nem sorolható be. Olyannyira nem egységes a szakemberek álláspontja, hogy egyes megfogalmazások kizárják a nyers élelmiszereket (zöldség, gyümölcs) e kategóriából, míg mások beleveszik. A szerzők tanulmányában az is olvasható, hogy a funkcionális élelmiszerek először Japánban jelentek meg az 1930-as években. Szerepük az 1980-as években értékelődött fel nagyobb mértékben, elsősorban a demográfiai és közegészségügyi helyzet trendjei, másrészt a meglehetősen erős kormányzati elköteleződés – amely támogatott kormányprogramokban öltött testet – következtében. Keresletének jelentős (mérhető) növekedése pedig az 1990-es évektől fogva indult meg (*Lehota és Komáromi* 2008).

Ennek a hazai vonatkozásait *Biacs* (2006) előadásában említi meg, miszerint a magyar lakosság alig 16%-a táplálkozik egészségtudatosan a táplálkozástudományi útmutatók szerint és veszi figyelembe az élelmiszerek egészségmegőrző funkcióját. Előnye az ilyen gyógyhatású élelmiszereknek, hogy az amúgy is szükségszerű evés élvezeti funkciójának megtartása mellett, védőanyagokat juttat az emberi szervezetbe. A magyar népesség sajnálatos módon élenjáró a szív- és érrendszeri megbetegedések területén (nemcsak Európában, hanem a világban is), ezért a marketing szakemberek számára ez bizonyos tekintetben kedvező állapotot eredményez, hiszen azt, akit betegség „fenyeget”, könnyebben meg lehet győzni arról, hogy fogyasszon funkcionális élelmiszert. A felelősségtudat kiemelésének éppen ezért van jelentősége a funkcionális élelmiszerek marketingkommunikációjában.

Szakály (2009) legfontosabb célkitűzése az egészségmegtartás és a funkcionális élelmiszerek fogyasztása közötti kapcsolat feltárása volt, amelyet egy országos reprezentatív fogyasztói felmérés keretében valósított meg. Az eredmények szerint a megkérdezettek 96%-a pontosan tudja, hogy a két vezető halálok Magyarországon a daganatos, illetve a szív- és érrendszeri betegség. A megkérdezettek több mint 70%-a értett egyet azzal, hogy a funkcionális élelmiszerek nem helyettesíthetik az egészségtudatos étrendet, de részei lehetnek a változatos táplálkozásnak. Kutatási eredményei alapján megállapítja, hogy Magyarországon a közeljövőben a magatartásirányításba vetett hit erősítése kulcskérdéssé válik. Ha a fogyasztók elhiszik, hogy saját maguk is képesek irányítani sorsuk alakulását, akkor nagyobb az esélye annak, hogy konkrét lépéseket fognak tenni egészségük megóvása érdekében. Ellenkező esetben konzerválódnak a hagyományos táplálkozási szokások, a fogyasztók továbbra is irracionális döntéseket hoznak, a lakosság egészségi állapota pedig nem fog érdemben javulni.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatásainkat a HU-SK 09/01/1.2.1/0010. „Funkcionális élelmiszerek regionális forrásból” című pályázat keretein belül végeztük. A projekt regionális lehatárolás szempontjából Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest megyét és Budapestet (továbbiakban: vizsgált régió) foglalja magában.

A téma szakirodalmának áttekintését követően két hipotézist fogalmaztunk meg:

1. A funkcionális élelmiszerek ismertsége alacsony a hazai lakosság körében.
2. Eltérőek a nők és a férfiak fogyasztói, vásárlói szokásai.

A vizsgálattervezet elkészítésekor 3 lebonyolítási fázist definiáltunk, ahol is az első kvantitatív fázis – melynek eredményeit jelen cikkünkben prezentáljuk – a projektben meghatározott teljes földrajzi területet lefedte és az „átlagos fogyasztók” körében személyes kérdőíves megkérdezés keretében zajlott. Az elkészített kérdőívek jellemzően zárt kérdésekre épültek, ami jelentősen megkönnyítette a kérdőívek kiértékelését. Az alkalmazott módszer elősegítette a válaszadók számára a feltett kérdések értelmezését, és ennek köszönhetően a kapott eredmények jól szemléltetik a megkérdezett alanyok véleményét.

A kérdőív az alábbi témaköröket érintette:

- a funkcionális élelmiszerek ismeretének és fogyasztásának összefüggései,
- a funkcionális termékek kipróbálása ellen ható tényezők feltárása,
- a releváns információs csatornák feltárása,
- a funkcionalitás ár-érték arányú fogyasztói megítélésének vizsgálata.

A funkcionális élelmiszerek fogyasztási gyakoriságát két ízben is vizsgáltuk a kutatás során, ahol is a másodikat megelőzően a kérdőíven feltüntetettük a FUFÓSE csoport általunk is elfogadott definícióját, amely a következő: „a megfelelő táplálkozás-élettani hatásokon túlmenően, a szervezetben egy vagy több célfunkcióra kimutatható pozitív hatása van úgy, hogy fogyasztásával jobb egészségi állapot vagy kedvezőbb közérzet és/vagy a betegség kockázatának csökkentése érhető el”.

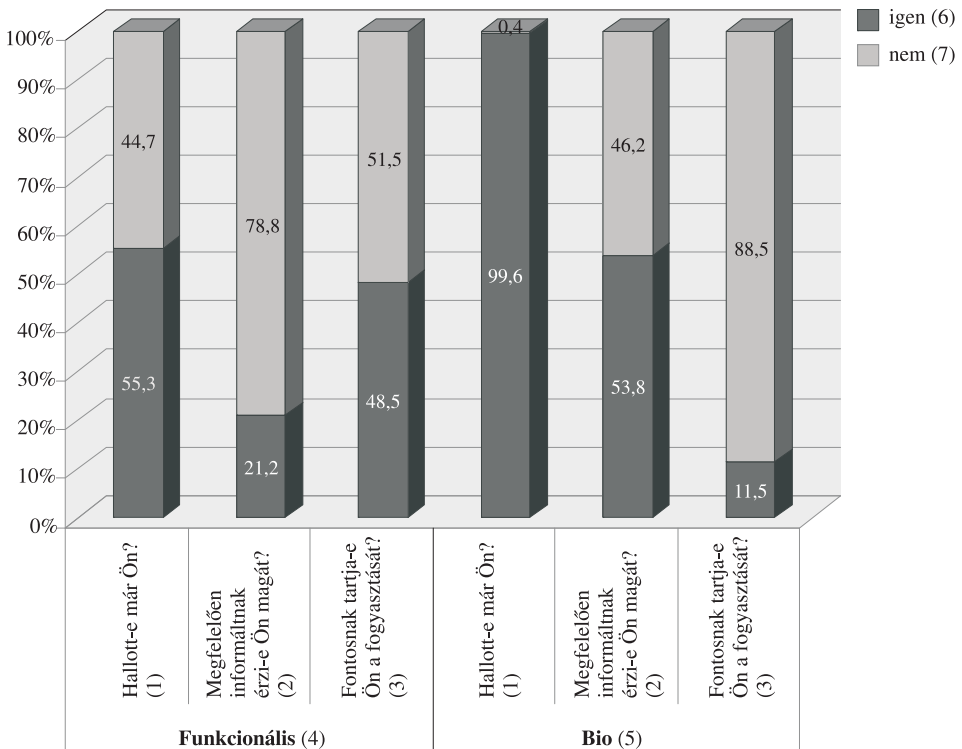
A tervezett kutatás második és a harmadik fázisa már kvalitatív módszerrel a „speciális fogyasztók” bevonásával történik, akik a bio- és funkcionális termékeket keresők és vásárlók, esetenként fogyasztók.

A mintavételi tervben 500 személy megkérdezése szerepelt Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest megyékben és Budapesten. A mintaszámot az indokolta, hogy a különböző háttérváltozók alapján képzett alcsoportok ebben az esetben már megfelelő méretűek ahhoz, hogy statisztikailag megbízható eredményeket adjanak. A válaszadók kiválasztására az úgynevezett véletlen séta („random walking”) módszerét alkalmaztuk, melynek segítségével 271 db kérdőívet sikerült kitölteni, melyből 265 tartalmazott minden szempontból értékelhető információt. Az 54%-os mutató a választott lekérdezési módszer mellett jónak mondható.

A kérdőívek kiértékelése során kapott eredmények statisztikai feldolgozása, valamint a diagramok, ábrák elkészítése a Microsoft Office Excel 2010 programcsomag alkalmazásával történt. Két aránykülönbségének vizsgálatára két sokasági arány összehasonlítására alkalmas kétmintás próbát használtunk, 5%-os szignifikancia szint mellett.

EREDMÉNYEK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A vizsgálat tematikájának kidolgozása során célul tűztük ki – a projekt kiírásával összhangban – a funkcionális élelmiszerek vásárlói megítélésének és ismertségének, valamint fogyasztási sajátosságainak feltárását. Az 1. ábrán a kérdőív adatainak elemzése kapcsán a három feltett kérdés vonatkozásában a válaszok összesített eredménye látható. A vizsgálat során az „Anyag és módszer” című fejezetben már ismertetett módszerrel sikerült a mintába bekerülés lehetőségét véletlenszerűvé tenni annak érdekében, hogy az „átlagos fogyasztók” véleménye kerüljön rögzítésre.

1. ábra A funkcionális és a bioélelmiszerek ismertsége (%)

Figure 1. The currency of functional and organic foods

- (1) Have you heard of it?, (2) Do you feel you are properly informed about it?,
 (3) Do you consider its consumption important?, (4) Functional, (5) Organic, (6) Yes, (7) No

Az adatok alapján megállapítható, hogy az „átlagos fogyasztók” több mint fele (55,3%) hallott már a funkcionális élelmiszerekről, a bioélelmiszerek vonatkozásában viszont ez az arány jóval magasabb (99,6%). A megkérdezettek informáltsága a bioélelmiszerek tekintetében meghaladja az 50%-ot, míg a funkcionális termékek esetében ezen paraméter

aránya 21,2%. A biotermékek fontosságának megítélése az átlagos fogyasztók körében alig több mint 10%, míg a funkcionális élelmiszerek fogyasztását a megkérdezettek mintegy fele tartotta fontosnak.

Összességében megállapítható, hogy a megkérdezettek jóval informáltabbnak érzik magukat a bioélelmiszerek témakörében, mégis a funkcionális termékek fogyasztását ítélik számottevően fontosabbnak.

A kérdőív kitért a funkcionális élelmiszerek fogyasztási gyakoriságának feltárására a definíció ismertetését követően is, amely a teljes sokaságra vonatkozóan, majd pedig nemenkénti bontásban kerül bemutatásra (1. táblázat). A vizsgálat adatai alapján megállapítható, hogy a megkérdezettek 81%-a nem tartozik a funkcionális élelmiszereket rendszeresen fogyasztók körébe, ezen belül az egyáltalán nem fogyasztók aránya 33%. Az eredmények alapján leszögezhető, hogy a nők nagyobb százalékban vallották magukat egyáltalán nem fogyasztóknak, míg a férfiak körében az alkalmankénti fogyasztás aránya a magasabb. Érdemes kiemelni azt a tényt is, hogy a napi rendszerességű fogyasztás csekély mértékben ugyan, de meghaladja a hetit, míg a havi fogyasztás jellemző a legkevésbé (1%). Aki bízik a funkcionális élelmiszerek kedvező életteni hatásaiban az heti, vagy akár napi rendszerességgel is fogyasztja az ilyen típusú élelmiszereket. Az eredmények nemenkénti bontásban történő vizsgálata alapján megállapítható, hogy a férfiak és a nők között a fogyasztás gyakoriságának tekintetében nem mutatható ki statisztikailag igazolható különbség.

1. táblázat A funkcionális élelmiszerek fogyasztási gyakorisága (%)

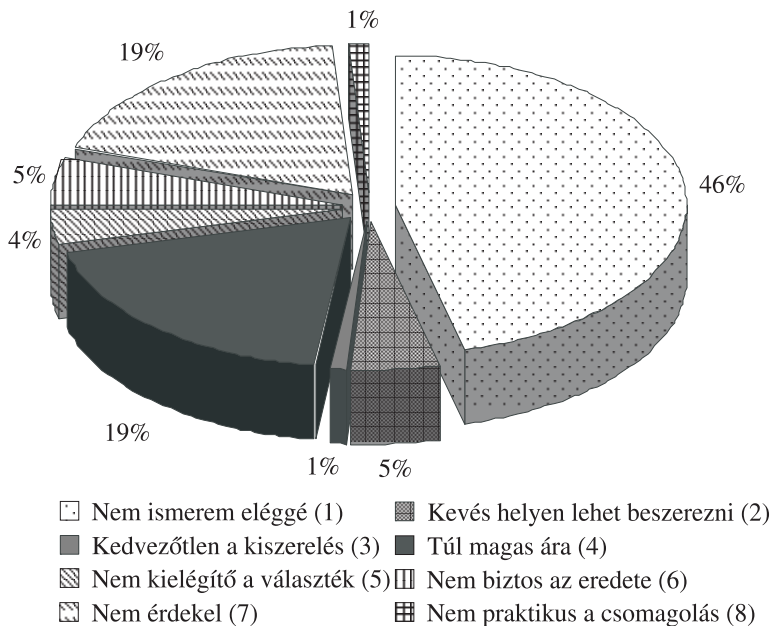
Table 1. The frequency (%) of consuming functional foods

- (1) Do you consume functional foods?, (2) Not at all, (3) Occasionally,
(4) With monthly regularity, (5) With weekly regularity, (6) With daily regularity,
(7) Complete mass, (8) Women, (9) Men

	Egyáltalán nem (2)	Alkalmanként (3)	Havi rendszerességgel (4)	Heti rendszerességgel (5)	Napi rendszerességgel (6)
Teljes sokaság (7)					
Fogyaszt-e funkcionális élelmiszert? (1)	33	48	1,0	7,5	10,5
Nő (8)					
Fogyaszt-e funkcionális élelmiszert? (1)	35	46	0,5	7,0	11,5
Férfi (9)					
Fogyaszt-e funkcionális élelmiszert? (1)	31	50	1,5	8,0	9,5

Összességében valószínűsíthető, hogy a funkcionális élelmiszereket ismerők és fogyasztók körében a napi fogyasztás a leginkább jellemző, tehát akik tisztában vannak ezen termékek kedvező hatásaival, azok napi szinten illesztik be az étrendjükbe.

A fogyasztás gyakoriságának, rendszerességének feltérképezését követően a vásárlást és a fogyasztást negatívan befolyásoló tényezők feltárására került sor. A 2. ábra jól szemlélteti, hogy a megkérdezettek több mint fele számára nem áll rendelkezésre elegendő információ a funkcionális élelmiszerekkel kapcsolatban, ez alapján megállapítható, hogy az alacsony ismertség az elsődleges gátja a funkcionális termékek fogyasztásbővülésének. Ezt a következtetést a fogyasztási gyakoriság elemzésével nyert adatok is alátámasztják, mely szerint, aki ismeri, az fogyasztja is ezeket a termékeket.

2. ábra A funkcionális élelmiszerek fogyasztását negatívan befolyásoló tényezők (%)

Figure 2. Factors (%) influencing the consumption of functional foods negatively

- (1) I do not know it well enough, (2) It is available at few places,
 (3) Packaging is unfavourable, (4) Price is too high, (5) Choice is not satisfactory,
 (6) Origin is not safe, (7) I am not interested in it, (8) Packaging is not practical

A magas árát és az érdeklődés hiányát a megkérdezettek 19–19%-a nevezte meg, mint a funkcionális élelmiszerek piaci részesedésének növekedését akadályozó tényezőt. A vizsgálat résztvevői potenciális negatívumként értékelték továbbá a nem biztos eredetet (5%), a beszerzés nehézségeit (5%), a nem kielégítő választékot (4%), a nem praktikus csomagolást (1%) és a kedvezőtlen kiszérelést (1%). Összességében megállapítható, hogy a teljes megkérdezetti kör 65%-a esetében a kevés, vagy a hiányos információ az indoka a funkcionális élelmiszerek elutasításának, mivel az egyik kör (46%) konkrétan ezt is nevezte meg argumentumként, míg a másik kör (19%) úgy nyilatkozott, hogy nem érdekli az ilyen típusú élelmiszer, aminek egyik lehetséges oka a kedvező élettani hatások nem megfelelő kihangsúlyozása lehet.

A 2. táblázat – a saját bevallásuk szerint – funkcionális termékeket fogyasztó megkérdezettek által megnevezett információforrásokat mutatja be.

2. táblázat A vizsgált információforrások rangsora

Table 2. The ranking of the examined sources of information

(1) rank, (2) complete mass, (3) women, (4) men, (5) own motivation, (6) acquaintance's recommendation, (7) influence of the environment, (8) media, (9) doctor's recommendation, (10) doctor's and non-medical practitioner's recommendation, (11) non-medical practitioner's recommendation, (12) other, (13) dietician's recommendation

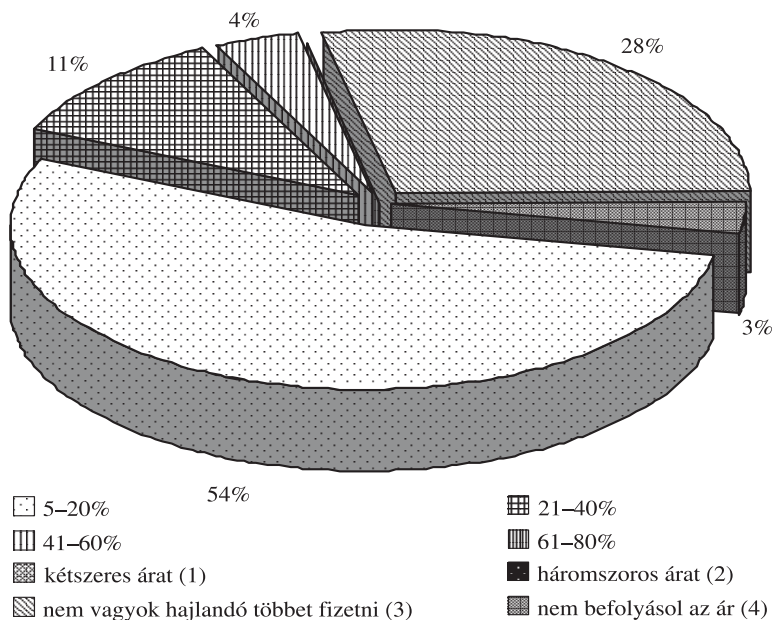
Helyezés (1)	Teljes sokaság (2)		Nők (3)		Férfiak (4)	
1.	saját késztetés (5)	34,0%	saját késztetés (5)	35%	saját késztetés (5)	33%
2.	ismerős ajánlása (6)	24,5%	ismerős ajánlása (6)	26%	ismerős ajánlása (6)	23%
3.	környezet hatása (7)	14,0%	környezet hatása (7)	17%	média (8)	18%
4.	média (8)	13,0%	orvosi ajánlás (9)	10%	környezet hatása (7)	11%
5.	orvosi ajánlás (9)	7,5%	média (8)	8%	orvos és természetgyógyász ajánlása (10)	5%
6.	természetgyógyász ajánlása (11)	4,0%	természetgyógyász ajánlása (11)	2%	egyéb (12)	3%
7.	egyéb (12)	2,0%	dietetikus ajánlása és egyéb (13)	1%	dietetikus ajánlása (13)	2%
8.	dietetikus ajánlása (13)	1,0%				

A teljes sokaság esetében a megkérdezettek mintegy harmada a *saját késztetést* nevezte meg motivációként (nemenkénti bontásban vizsgálva szintén hasonló eredményeket kapunk, ahol is a funkcionális élelmiszereket fogyasztó nők 35, a férfiak 33%-a teszi ezt saját késztetésből). Az *ismerős ajánlása*, mint referenciacsoport a második helyen van mind a teljes adatbázis (24,5%), mind a nemenkénti bontás esetében, azonban a hölgyek (26%) inkább adnak az ismerős véleményére, mint az urak (23%). A *környezet befolyása* a harmadik a teljes sokasága (14%) és a nők (17%) esetében, míg a férfiak számára a negyedik legfontosabb tényező csupán (11%), mivel náluk a média hatása az erősebb (18%), (a hölgyek által megjelölt médiahatás 8%-os arányhoz képest az eltérés szignifikáns). A teljes sokaságot tekintve a média hatása (13%), a nők esetében az orvos ajánlása (10%), míg a férfiak körében a környezet hatása foglalja el a negyedik helyet a befolyásoló tényezők rangsorában. A teljes adatbázist tekintve az orvos ajánlása (7,5%), a nők esetében pedig a média hatása (8%) foglalja el az ötödik helyet, míg a férfiak körében holtverseny van az orvos (5%) és a természetgyógyász ajánlásának (5%) befolyásoló hatása között. Összességében megállapítható, hogy mindkét nem esetében a saját meggyőződés és az ismerős ajánlása a két legerősebb, míg a természetgyógyász és a dietetikus ajánlása a leggyengébb

motiváció. Az eredmények alapján az is kimutatható, hogy a vizsgálatba vont hölgyeket (10%) inkább befolyásolja az orvosi ajánlás, mint az urakat (5%), ez a különbség azonban statisztikailag nem mutat eltérést.

A felmérés keretében kitértünk a funkcionális élelmiszerek hozzáadott értékét reprezentáló felárfizetési hajlandóság vizsgálatára, melynek során nyolc kategóriát képeztünk: *semmivel, valamivel többet* (5–20%), *többet* (21–40%), *sokkal többet* (41–60), *kétszeres, háromszoros ár* (61–80%) és *nem befolyásol az ár*. A válaszadók több mint fele (56,8%) a *valamivel többet* opciót jelölte meg. Ők tehát hajlandóak 10–20%-os felár fizetésével honorálni a funkcionális élelmiszerek által ígért hatást. A *semmivel* (20,6%) és a *többet* (16,85) közel azonos arányban jellemzőek, és a *nem befolyásol az ár* (4,5%) és a *sokkal többet* (1,3%) válaszlehetőségek száma között sincs jelentős eltérés. Összességében megállapítható, hogy a válaszadók több mint fele a *valamivel többet* opciót jelölte meg, ők akár 10–20%-os felár fizetésével is hajlandóak honorálni a funkcionális élelmiszerek által ígért hatást.

Ezen kérdéskör keretében kitértünk továbbá a funkcionális élelmiszerek hozzáadott értékét reprezentáló felárfizetési hajlandóság vizsgálatára is mind a nőkre, mind a férfiakra vonatkoztatva. A 3. ábra a hölgyek véleményét mutatja be, míg az 4. ábra az urak megnyilvánulásait szemlélteti.

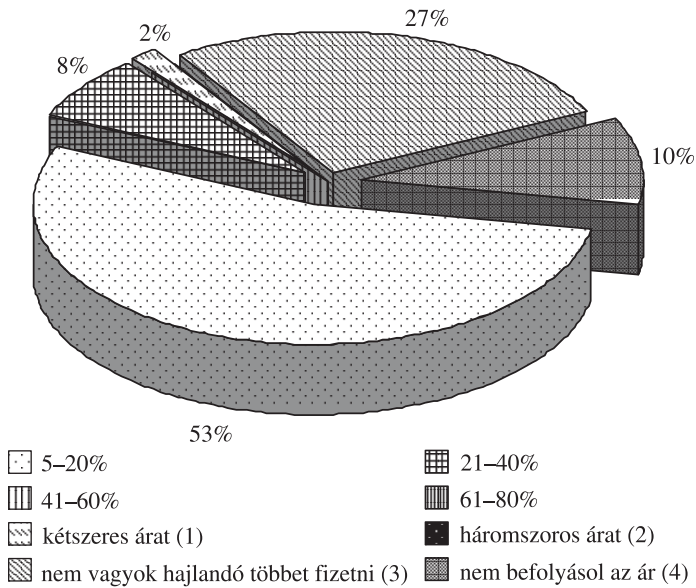

3. ábra Felárfizetési hajlandóság a funkcionális élelmiszerek vásárlásánál (nők %)

Figure 3. Willingness to pay surcharge when buying functional foods (women %)

(1) double price, (2) triple price, (3) I am not willing to pay more,

(4) I am not influenced by the price

4. ábra Felárfizetési hajlandóság a funkcionális élelmiszerek vásárlásánál (férfiak %)

Figure 4. Willingness to pay surcharge when buying functional foods (men %)

- (1) double price, (2) triple price, (3) I am not willing to pay more,
 (4) I am not influenced by the price

A funkcionális élelmiszerek hozzáadott értékének vásárlói elismerése témakörében összességében megállapítható, hogy mindkét nem tekintetében a megkérdezettek azonos arányban (54–54%) tartották elfogadhatónak az 5–20%-os többletköltséget, míg közel harmaduk (28–27%) semmilyen felárat sem hajlandó fizetni. Mindkét nem egyaránt a 61–80%-os és a háromszoros felár lehetőségét teljes mértékben elvetette, és ezen kívül a nők a kétszeres árra, a férfiak pedig a 41–60%-os felárra nem voksoltak. A férfiak 10%-a úgy nyilatkozott, hogy nem befolyásolja az ár, ami a nők esetében csupán 3% volt, ez az arányeltérés statisztikailag is igazolható különbség. Az urak 1,5%-a hajlandó akár kétszeres árat is megfizetni, míg ezzel szemben a nők közül senki sem jelölte meg ezt a válaszlehetőséget. Ez alapján az a következtetés vonható le, hogy a férfiak inkább hajlandóak megfizetni a funkcionális termékek esetében felmerülő többletköltségeket.

Az eredmények alapján a megkérdezettek több mint fele az 5–20%-os felár-kategóriát tartja elfogadhatónak.

A vizsgálat következő fázisában azt térképeztük fel, hogy a megkérdezettek mennyi és milyen mélységű információval rendelkeznek, illetve milyen vélemény alakult ki bennük a speciális – esetünkben a funkcionális – élelmiszerek kapcsán. Az állítások megfogalmazásának módszere – mivel nem befolyásolta a válaszadót – lehetővé tette, hogy nemcsak a megalapozott vélemények, hanem az esetleges hitek és attitűdök is feltárássá kerüljenek, illetve csupán a két válaszlehetőség (igen, nem) megadásával mindenképpen állásfoglalásra készítettük a megkérdezettet, lehetőséget sem adva a neutrális válaszra. A kérdőív

összesen 12 állítást tartalmazott a bio- és funkcionális élelmiszerekkel kapcsolatosan a szakirodalomban és a médiában rendszeresen megjelenő tévhitektől inspirálva. A funkcionális élelmiszerek témakörének vizsgálatakor öt állítás véleményezésének bemutatását tartottuk fontosnak:

1. Elképzelhetőnek tartom, hogy a funkcionális élelmiszereknek lehet negatív hatásuk.
2. A funkcionális élelmiszerek kedvező élettani hatásukat a hozzáadott anyagok (vitamin, ásványi anyag stb.) révén fejtik ki a szervezetben.
3. A funkcionális élelmiszerek fogyasztásával jobb egészségi állapot, kedvezőbb közérzet és a betegségek kockázatának csökkentése érhető el.
4. Minden E-számmal jelölt összetevő káros az egészségre.
5. A funkcionális élelmiszereknek testsúlycsökkentő hatásuk van.

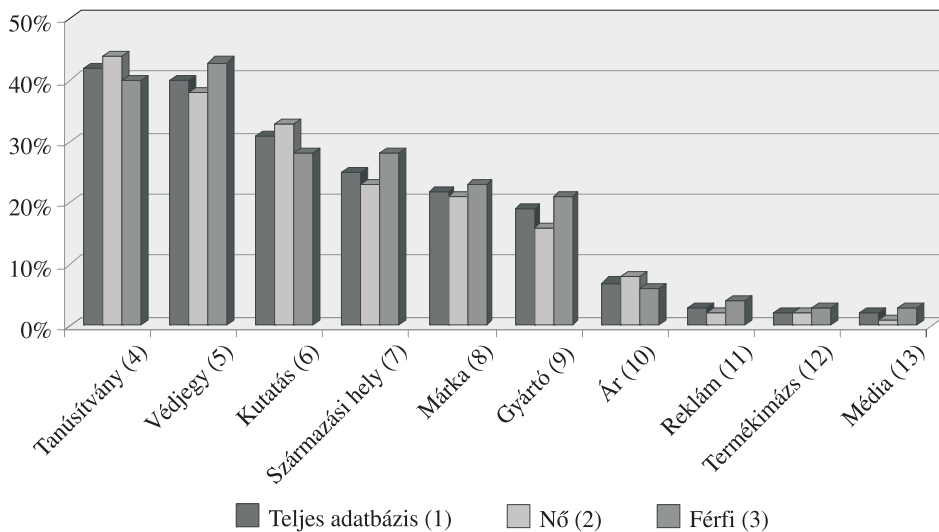
Az első állítás kapcsán az a vélemény fogalmazódott meg a férfiak 19 és a nők 17%-ában, hogy a funkcionális élelmiszereknek akár lehet negatív hatásuk is. A szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők ötöde, az érettségizettek 17%-a, míg a diplomások negyede osztotta ezt a véleményt. Az életkor tekintetében vizsgálva ezt a kérdést megállapítható, hogy a 45 év alatti életkor-kategóriákban átlagosan a megkérdezettek ötöde, míg a 45 felettiekben csupán alig tizede vélekedett így. A teljes sokaság 82%-a szerint viszont nincs, vagy nem lehet kedvezőtlen hatása a szervezetre a funkcionális élelmiszerek fogyasztásának.

A második állítás kapcsán az a vélemény fogalmazódott meg a férfiak 37 és a nők 45%-ában, hogy a funkcionális élelmiszerek kedvező élettani hatásukat a hozzáadott anyagok (vitamin, ásványi anyag stb.) révén fejtik ki a szervezetben. A diplomások fele, a felsőfokú szakképesítéssel vagy érettségivel rendelkezők 38–38%-a, míg a szakmunkás vagy általános iskolai bizonyítvánnyal rendelkezők 33–33%-a osztotta ezt a véleményt. Az életkor tekintetében vizsgálva ezt a kérdést megállapítható, hogy a 14–18 év közöttiek 80%-a, míg a 65 év feletti kivételével – ahol 20% – a többi öt életkor-kategória átlagosan mintegy 40%-a tartotta igaznak ezt az állítást. A teljes sokaság 59%-a szerint viszont a funkcionális élelmiszerek nem a hozzáadott anyagok révén fejtik ki kedvező élettani hatásukat.

A harmadik állítás, mely szerint „*a funkcionális élelmiszerek fogyasztásával jobb egészségi állapot, kedvezőbb közérzet és a betegségek kockázatának csökkentése érhető el*” osztotta meg legkevésbé a megkérdezetteket, mivel e tekintetben a teljes sokaság több mint fele egyetértését nyilvánította ki. A hölgyek (61%) inkább egyetértettek ezzel az állítással, mint az urak (51%). Érdeemes megállapítani, hogy a legmagasabb (diploma, 71%) és a legalacsonyabb (általános iskola, 67%) iskolai végzettségűek értettek egyet legnagyobb arányban ezzel az állítással, míg a fennmaradó három kategóriában átlagosan a megkérdezettek közel fele. Az életkor tekintetében vizsgálva ezt a kérdést megállapítható, hogy a 25 és 54 év közöttiek értettek leginkább egyet ezzel az állítással (átlagosan 68%-ban), ebből az életkor-kategóriából kiemelkedik a 35 és 44 év közötti korosztály 73%-ban egyetértő véleménye. A negyedik állítás kapcsán az a vélemény fogalmazódott meg a férfiak 81 és a nők 77%-ában, hogy nem minden E-számmal jelölt összetevő káros az egészségre. A szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők majd fele, az érettségizettek 17, a felsőfokú szakképesítéssel rendelkezők 29%-a, míg a diplomások ötöde vélte károsnak valamennyi E-számmal jelölt összetevőt. A teljes sokaság átlagosan 21%-a osztotta ezt a véleményt, ezen belül is a 14 és 18 év közötti válaszadók 40%-a, míg a 65 év feletti válaszadók csupán 10%-a nyilatkozott így.

Az ötödik és egyben az utolsó vizsgált állítással a teljes sokaság 96%-a nem értett egyet, mivel véleményük szerint a funkcionális élelmiszereknek nincsen testsúlycsökkentő hatásuk. A nők (97%) nagyobb arányban nem értettek egyet ezzel az állítással, mint a férfiak (94%). Sem az iskolai végzettség, sem pedig az életkor alapján nem állapítható meg említésre méltó eltérés a vizsgált sokaság alcsoportjai vonatkozásában.

Az vizsgálat lezárásaként a termék minőségét garantáló tényezők meghatározása, majd azok rangsorolása történt meg (5. ábra).

5. ábra A termék minőségét garantáló tényezők rangsora (%)

Figure 5. The ranking of the factors guaranteeing the quality of the product (%)

- (1) complete database, (2) woman, (3) man, (4) certificate, (5) trademark, (6) research, (7) place of origin, (8) brand, (9) producer, (10) price, (11) advertising, (12) product image, (13) media

Az adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgált sokaság számára az ellenőrző szervezet tanúsítványa (42%) adja a legnagyobb biztonságot, míg ugyanezen tényező nemenkénti megoszlása különbséget mutat, mivel a nők 44, a férfiak 40%-a számára ez a „legértékesebb” garancia. A teljes adatbázist vizsgálva a második a védjegy (40%), az urak számára azonban ez volt a legfontosabb tényező (43%), míg a hölgyek esetében (38%) szintén a második helyre szorult. A kutatási eredmények szintén fontos csoportot alkotnak (3.), azonban a nőket inkább befolyásolják, mint a férfiakat. Az urak számára a származási hely (4.), a márka (5.) és a gyártó (6.) lényegesebb tényezők. A reklám, a termékimázs és a média hatása a teljes sokaság tekintetében csekély (átlagosan 2%) befolyásoló szereppel bír, azonban a férfiakat inkább megragadja.

Összességében megállapítható, hogy a felsorolt garanciák közül a vizsgált sokaságot az ellenőrző szervezet tanúsítványa, a védjegy, a származási hely, a gyártó, a kutatási ered-

mények és a márkajelzés győzi meg leginkább. A hölgyeket három tényező: az ellenőrző szervezet tanúsítványa, a kutatási eredmények és az ár inkább befolyásolja, mint az urakat. A férfiak esetében a védjegy, a származási hely, a márka és a gyártó adja a nagyobb biztonságot.

Functional foods – consumer and customer preferences

ANETT NÉMETH-T. – JUDIT VINCZE-TÓTH – JUDIT HEGYI – SZABOLCS TROJÁN

University of West Hungary
Faculty of Agricultural and Food Science
Institute of Economic Science
Mosonmagyaróvár

SUMMARY

Functional foods, as products possessing additional surplus value, are innovative products of world food industry today, which is also reflected in their market share increasing continuously. In the light of this fact the role of functional foods in healthy nutrition can not be disputed.

We carried out our research within the framework of the application "Functional foods from a regional source". From the point of view of regional limitation, the project includes the counties Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom and Pest, as well as Budapest. While defining the topics of the survey, we set ourselves the aim to reveal the customer judgement and currency of functional foods, as well as their consumer characteristics.

During the examination the so called primary method was used, which is an internationally recognized method of marketing research. In its framework the research was based on quantity examination, within this on asking people using personal questionnaires.

On the basis of the results of the survey it can be stated that in most cases the reason for rejecting functional foods is that there is insufficient or inadequate information about them, because the people knowing and consuming functional foods typically consume them with daily regularity. Consequently those who are aware of the favourable effects of these products incorporate them into their diet at a daily level.

Keywords: functional food, organic food, consumer habits, customer preferences, market research.

IRODALOM

- Biacs P.* (2006): Funkcionális élelmiszerek előállítása, forgalmazása és fogyasztása. Magyar Dietetikusok Országos Szövetségének VIII. Szakmai Konferenciája. Budapest, 2006. február 17–18.
- Bíró Gy.* (2004): Új funkcionális élelmiszer alkotórészek – A rosszindulatú daganatok és az oxidatív degradáció. *Édesipar* **50**, (4) 137–146.

- Childs, N. M. – Poryzees, G. H.* (1998): Foods that help prevent disease: consumer attitudes and public policy implications. *British Food Journal*, **9**, 419–426.
- Eddy, D. N.* (1986): Setting priorities for cancer control programs. *Journal of the National Cancer Institute*, **76**, 187–199.
- Holm F.* (2004): Új funkcionális élelmiszer alkotórészek: a rosszindulatú daganatok és az oxidatív degradáció. *Édesipar*, **5**, 137–146.
- Institute of Medicine Food and Nutrition Board* (1997): Dietary reference intakes for Calcium, Phosphorus, Magnesium, Vitamin D, and Fluoride. Washington, D. C.: National Academy Press, 1997.
- Lehota J. – Komáromi N.* (2008): A funkcionális tejtermékek piaci lehetőségei Magyarországon. *AWETH* 4. Különszám, 528–530.
- Schenker, S.* (1999): Functional foods '99, claims and evidence. 20 key facts. *British Nutrition Foundation News*, 1999. 19. (Summer) Supplement.
- Szakály S. – Schäffer B.* (2006): A stratégiai termékinnováció főbb területei az élelmiszergazdaságban. *Élelmiszer, Táplálkozás és Marketing*, **3**, (1) 15.
- Szakály Z.* (2009): Egészségmagatartás és funkcionális élelmiszerek: hogyan vélekednek a hazai fogyasztók? *Élelmiszer, táplálkozás és marketing*, **6**, (1–2) 9–18.
- Törőcsik M.* (2006): Vásárlói magatartás. Akadémiai Kiadó, Budapest. 47–53.
- WHO* (2003): Report on Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases: report of a joint WHO/FAO expertconsultation, Geneva, 28 January – 1 February 2003.

Szerzők levélcíme – Address of the authors:

NÉMETH-T. Anett – VINCZE-TÓTH Judit – HEGYI Judit – TROJÁN Szabolcs
Nyugat-magyarországi Egyetem
Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
H-9200 Mosonmagyaróvár, Vár 2.